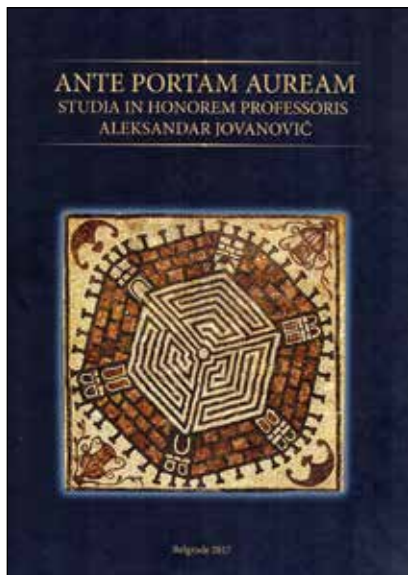

Анђела Гавриловић

ANTE PORTAM AUREAM: STUDIA IN HONOREM PROFESSORIS ALEKSANDAR JOVANOVIĆ, edited by Miroslav Jovanović, Belgrade: University of Philosophy, 2017.

Прошле, 2017., године је у издању Филозофског факултета у Београду изашао из штампе драгоцен зборник радова у част и спомен на проф. др Александра Јовановића, професора античке археологије на Филозофском факултету у Београду.

У зборнику је, уз чланак о професоровом животу и раду, и његову библиографију, изложено 23 научна рада, које се ослањају на теме из богатог и широког научног опуса професора Александра Јовановића. Зборник је међународног катактера, а уз изузетак једног рада на немачком, сви остали су писани на енглеском језику чиме су приближени страниј научној публици. Саопштења у овом зборнику дело су колега професора Јовановића, поштовалаца његовог дела

различитих генерација. Реч је како о колегама са Одељења за археологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, Археолошког института САНУ и Академије Српске Православне цркве за уметност и конзервацију, тако и о колегама из Новог Сада, Чачка, Загреба, Сплита, Скопља, Клуж-Напоке, Мајинца и Лондона.

Зборник има тврд повез са особеним и препознатљивим мозаиком са представом шестостраног лавиринта са локалитета Гамзиград-Ромулијана на насловној страни. Штампан је у тиражу од 200 примерака на квалитетном папиру, садржи 318 страница, а саопштења су праћена црно-белим илустрацијама и цртежима, распоређеним у тексту.

Зборник отпочиње чланком проф. Мирослава Вујовића о животу и раду професора Александра Јовановића (стр. 7–9). Вредан и радознао по природи, Александар Јовановић је био заинтересован за бројне и разноврсне теме. Из уводног текста дознајемо о првом професоровом искуству на ископавањима на Бољетину и Хајдучкој воденици. Након завршетка студија, Јовановић се најпре запослио у Народном музеју у Нишу, где је постао кустос античке колекције. Овом граду, којем ће остати привржен целог живота, се константно враћао у својим истраживањима, а волео је да говори како је најлепших пет година живота провео у малој згради музеја у окружењу Царске виле на Медијани, радећи на класификацији музејске колекције. Професор Јовановић остао је упамћен као изузетан археолог и истраживач, који је иза себе оставио опус од више од 150 научних радова, изузетних како по свом броју тако и по садржају. Био је непогрешиви тумач грчких, римских и источњачких култова. Његов рад крунисан је делима Гло Србије, завичај римских царева и Студије античког култа и иконографије. Поред истраживачке делатности био је и изузетан предавач и професор и предавао је на свим нивоима студија, а посвећено је радио и у Српском археолошком друштву.

Библиографија професора Јовановића коју је брижљиво саставила његова супруга Биљана Јовановић, представља следећи одељак зборника (стр. 11–22). Први рад професор Јовановић објавио је далеке 1974–1975. године и он је посвећен темама са Медијане, док су последње године његовог живота најпродуктивније и садрже и две књиге, а његови радови објављивани су и постхумно (2009–2014).

Први рад у зборнику потекао из пера Марије Љуштине, посвећен је Ватинској култури у научном опусу Миограда Грбића (стр. 23–44). У њему се износи на видело велики и непознати допринос Миодрга Грбића идентификацији и дефиницији ове културе бронзаног доба. Његови радови из 50-их година XX века баве се пореклом, дефиницијом стила, територијалним разграничењем и хронологијом Ватнске културе, а он је овој култури атрибуисао налазе из Панчева и Омољице. Једно од најважнијих проблема којим се бавио Грбић било је питање њеног порекла, коју он смешта у средње бронзано доба и за које сматра да води порекло са Балкана, а не са средњег Дунава.

Мирослава Мирковић је свој рад посветила Несталој личности у Тарквинијевској генеалогiji (стр. 45–51). У њему се бави проблемом сродства између два римска краља који су носили име Тарквиније односно питањем да ли је Тарквиније Охоли био унук Тарквинија Приска, којем прилази из призме проблема наслеђивања у старом Риму. На тај начин она претпоставља да би личност која недостаје у генеалогiji Тарквинијеве династије по Дионисију из Халикарнаса могла бити ћерка Тарквинија Приска и мајка Тарквинија Охолог.

Бранко Киригин разматрао је Питосе са Фароса (стр. 53–68), бавећи се типологијом ових посуда на Фаросу, грчкој колонији на острву Хвару у IV века пре нове ере. На основу изнетог он износи закључак о аграрном катактеру колоније.

Мирослав Лазић је у раду Келти и Скордисци на територији Србије – археолошки локалитети и историјски извори (стр. 69–88) изнео своја запажања о мапирању датованих келтских и скордиских локалитета на територији Србије, поредећи систематски анализирани налази са историјским изворима. Оваквим начином истраживања он је указао на чињеницу да су промене у броју насеобина и територији коју су насељавали Келти и Скордисци у највећем броју случајева биле у складу са најзначајнијим догађајима у њиховој историји.

Два наредна рада везана су за тријумф римског војног заповедника Сципиона над Скодрисцима, 84. године п. н. е. Петар Поповић и Иван Вранић у чланку под насловом *Ad Appian III. V.14* (стр. 89–95) на основу скорих археолошких испитивања потпуније разматрају територије Скодриска у I веку након римске победе на њима 84. године п. н. е., доводећи у сумњу дати навод историчара Апијана, док Миодрад Сладић у саопштењу Још једном о Сципионовом тријумфу над Скодрисцима (стр. 97–105) истиче да налази позног Латен периода на територији Јужне Мораве указују да су Скордисци мирно живели на тој земљи и након 84. године п. н. е. Што је важно, он у складу са казаним закључује да се тријумфална кампања Сципиона Азијског одиграла у Тракији, а не у јужној Србији.

Следи чланак *In memoriam fortissimorum vivorum* Споменици палим ратницима у старом Риму (стр. 107–113), а потом и студија *Dextrarum iunctio* у античкој уметности Иване Кузмановић Нововић (стр. 115–128). У њој ауторка посвећује пажњу мотиву „руковања десницом“ у грчкој, етрурској и римској уметности. Пратећи његову појаву на грчким вазама, лекитима, стелама, саркофазима, новцу и делима примењене уметности, она обрађује различита значења овог мотива у његовим различитим контекстима.

Саопштење Мире Ружић О мишу упознаје читаоца са представама ове животиње у античкој уметности, као и о тумачењима писаца тог периода у вези са његовом симболиком. Он се приказује у жанр сценама, у комичним сценама, али и на медицинским инструментима, као украс лампи или је приказиван на новцу. Миш је као света животиња стајао у вези са култом бога Аполона и био симбол божанске провиденције. Стога га на гемама налазимо приказаног на трonoшцу.

Наредни рад, Ивана Радман Ливаје, посвећен је привесцима откривеним на реци Купи код Сиска после Другог светског рата (Кружни привесци од рогова јелена из Сиска, стр. 141–150), за које се у раду претпоставља да припадају римског периода. Аутор износи уже историјске околности у временском распону између I века пре нове ере и II века и закључује да су ови предмети служили као талисмани. Такође, у раду се претпоставља да су припадали неком од народа из западног дела Царства (из Галије или провинција на Рајни) што би у даљој будућности могло бити поткрепљено епиграфским налазима.

Следи чланак Софије Петковић, која разматра гробове типа Мала Копашница–Сасе (Римска некропола са спаљивањем у Давидовцу код Враћа. Прилог истраживању гробова типа Мала Копашница–Сасе, стр. 151–176). Софија Петковић се налазила на челу тима Археолошког института који је вршио ископавања вршена у три фазе на локалитету

Давидовац–Градиште. Током ископавања откривен је део Римског пута *Naisus –Scupi, Via publica*, као и римска насеобина формирана дуж пута, можда *mansio*. Откривене су и некрополе ове насеобине, са спаљивањем (II–III век) и са инхумацијом (од друге половине IV до прве половине V века), док су гробови Мале Копашнице откривени у некрополи са спаљивањем, где је потврђено пет начина сахрањивања.

Наде Проева у својој студији обрађује једну фунерарну стелу типа Тиквеш, одбацујући раније заговарано мишљење да је њен идејни програм заснован на манихејској догми (О наводно манихејској фунерарној стели типа Тиквеш из римске провинције Македоније, стр. 177–192). Реч је о фунерарној стели коју красе нефигуралне представе (вегетабилни и астрални мотиви), чије она епиграфске елементе истражује, износећи и аргументе да је реч приказан чин хероизација покојника.

Неколико радова у књизи третирају уметност Медијане. Надежда Гавриловић је свој чланак посветила иденфикацији тематике недовршене мермерне скупине из Медијане на коју је први у науци обратио пажњу професор Александар Јовановић (Мермерна група са приказом пијаног Диониса са *Сатиром* из Медијане, стр. 193–203). На основу само фрагментарно очуване базе мермерне скупине са приказом три стопала, главе овна и живоњских шапа, ауторка је уз минуциозну анализу и уз помоћ аналогја извршила иденфикацију поменуте скупине. Милоје Васић је приложио саопштење о фрагменту мермерне скулптуре Асклепија откривене на Медијани 2002. године (Фрагмент Асклепијеве статуе из Медијане, стр. 205–210), а Гордана Јеремић је писала о Представи медузе на подном мозаику у Медијани (стр. 251–262).

Два рада посвећена су римској војничкој опреми и њеним деловима. У првом саопштењу Јелена Цвијетић обрађује један важан и редак налаз римског оружја са античке некрополе у Коминима код Пљеваља (Умбо са жигом из Минипијума С, стр. 211–223), налази аналогје за њега и датује дати гроб у средину III века. У другом раду, Мирослав Вујовић, разматра остатке *logicae hamatae* пронађене на Галеријевом тутмулусу на консекративном споменику бр. 2 на Магури и доводи их у везу са ритуалом спаљивања воштане фигуре цара-ратника за време царске сахране и церемоније апотеозе (стр. 239–250).

Рад Дејана Радичевића и Катарине Дмитровић о Касноантичким урнама из Чачка (стр. 225–238) настао је као резултат седмогодишњих ископавања (2001–2007) биритуалне некрополе на западној периферији Чачка. Предмет њиховог рада су две врсте урни нађене у гробовима, а посебна пажња указана је другом типу урни, који представља новитет, будући да овај тип грнчарије није раније примећен.

Ивана Поповић је пружила своја запажања о Покушају визуализације Свете Троице на касноантичким предметима из Ниша (Наисуса) и Беле Паланке (Ремезијане) [стр. 263–271] на оловном саркофагу из Јагодин Мале у Наисусу и сребрном прстену из Ремезијане.

Кристијан Газдац и Калин Козма у саопштењу Социјална меморија и статус. Римски новац у средњовековним гробовима из некрополе Ношлац у Румунији са социолошког аспекта у контексту археолошког

налаза и фунерарног инвентара анализирају седам римских новичића са представама римских императора откривених у Музеју Народне историје Трансилваније у Клуж-Напоки (стр. 273–283).

Зорица Крстић у студији *Венети/Венеди: Одрози и белешке* (стр. 285–298) разматра овај термин у списима бројних античких аутора у временском распону од једног миленијума са лингвистичког аспекта, претпостављајући да су Венети припадали и чинили део Старих Европљана из којих су се развиле историјске етничке групе.

Резултати истраживања Софије Стефановић, Јелене Јовановић и Марије Единборо о Здравственом стању древних становника Ремезијане (стр. 299–311) показују да су становници овог античког града у првој половини IV века поседовали оптималан ниво здравља, који их разликује од других приградских заједница тог времена.

Живко Микић у чланку *Ненамерни вештачки деформитети лобање – случај Виминацијума – Локалитет Њиве код Млаве* (стр. 313–319) разматра три необичне женске лобање са подручја Србије: две из Виминацијума и једну из Народног музеја у Панчеву, које су карактеристичне по специфичној врсти кранијалног деформитета и које су по први пут пронађене на овим просторима.

Зборник у част професора Александра Јовановића, настао из пера најеминентнијих српских стручњака, представља драгоцену дело не само по питању разноликости тема обрађених у њему, већ и по иновативности сваког појединачног аутора у њиховој разради. Ова књига попут самог дела професора Јовановића, представља драгоцен прилог проучавању поменутих тема, а уједно и значајну и нарочиту потврду вредности његовог рада на широком пољу материјалне и духовне културе у античком периоду на Балканском полуострву.

